

ОЗНАКИ УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКОЇ ПРОСОДИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В СТРУКТУРІ УСНОГО ТЕКСТУ

Сучасна теорія фразової просодії зосередила увагу в основному на просодичних системах окремих мов. Незважаючи на те, що поглиблене вивчення на типологічній основі інтонаційного ладу різносистемних мов є перспективним напрямком в сучасному мовознавстві, просодичні дослідження порівняльно-типологічного плану проводяться нечасто і, як правило, не торкаються проблем інтерференції. Як зауважують більшість лінгвістів, системні описи інтонаційних структур мов знаходяться поки в зачатковому стані, і занадто рано очікувати точних вказівок на взаємовплив мов в цій галузі [1, 2].

В умовах штучного білінгвізму, що виникає при навчанні іноземної мови, особливого значення набуває контрастивний аналіз рідної мови та мови, що вивчається. Тісний зв'язок контрастивних досліджень і педагогічних проблем навчання іноземної мови та ширшого поняття білінгвізму дозволяє віднести їх як до сфери прикладної лінгвістики, так і до лінгвістичної типології. Контрастивний аналіз використовується *і в таких* суто лінгвістичних дослідженнях, як пошуки універсалій [3].

Вивчення взаємодії просодичних підсистем мов, що контактують, потребує спеціальних експериментальних досліджень в рамках єдиної теорії з використанням однієї й тої ж методики і термінології. Контрастивні дослідження, що виникли з досвіду викладання, не обмежуються, однак, цілями викладання іноземних мов. Сьогодні мовознавці особливо підкреслюють важливість контрастивного аналізу як способу оцінки постулатів і вимог даної лінгвістичної теорії, про що свідчать, зокрема, дослідження Мінської експериментально-фонетичної школи в галузі вивчення просодичної інтерференції в іншомовному мовленні білінгва [4, 5].

Що ж стосується порівняльно-типологічних досліджень просодичних систем англійської та української мов, і на їх основі — вивчення явища просодичної інтерференції, то певні кроки в цьому напрямку вже зроблені [6, 7]. Однак, взаємодія просодичних підсистем в мовленні білінгва на матеріалі англійської та української мов з врахуванням комунікативно-прагматичного та стилістичного факторів ще не була об'єктом спеціальних експериментально-фонетичних досліджень.

Співставлення просодичних систем англійської та української мов дає можливість виявити інтерферентні просодичні явища, визначити найбільш частотні, сталі, комунікативне релевантні та нерелевантні явища просодичної інтерференції, описати ступені просодичної інтерференції, її характер, типи та види в термінах системних одиниць на рівні парадигматики, синтагматики і трансформатики. Разом з тим, окреме систематичне дослідження інтерференції в області просодії необхідне для виявлення характерних для інтерферентного варіанта тенденцій та закономірностей, встановлення їх причин та релевантності.

В даній статті відображені результати аудитивного аналізу просодичних характеристик текстів двох стилів мовлення — дидактичного та розмовного. Дослідження виконано на матеріалі монологічних текстів навчально-наукового характеру та діалогічних текстів розмовно-побутової тематики, реалізованих носіями англійської мови в студійних умовах фонолабораторії ТДПУ.

Порівняльний аналіз функціонування тональних та акцентно-ритмічних одиниць, ідентифікованих двома спеціалістами в галузі фонетики англійської мови, підтвердив, що основні дистрибутивні тенденції англійського еталону та інтерферованого варіанту суттєво відрізняються в обох текстових групах. Найбільш чітко ця різниця просліджується на рівні акцентно-ритмічного членування тексту. Порівняння інтерферованого варіанту та англійського еталону показують, що

зростання кількості інтонаційних груп, ритмотактів та пауз є максимальним в дидактичному мовленні, значно меншим — в розмовному. Разом з тим, просодія білінгвів сприймається аудитором як дещо природніша в ситуаціях діалогічного спілкування в порівнянні з дидактичним мовленням, хоча експериментальні дані підтвердили, що ступінь інтерференції з ознак мелодії, ритму, наголосу та темпу майже однаковий в двох стилях мовлення.

Ці дані обґрунтовують факт існування певної динаміки толерантності до будь-яких деформацій просодичних структур на рівні висловлювання і на рівні тексту [5, 26]. На рівні висловлювань діалогічні тексти розмовного стилю характеризуються на відміну від текстів навчально-наукового характеру значно меншим ступенем лексико-граматичної ускладненості. Це сприяє більшій типізованості просодичних структур висловлювань і, як результат, збільшується вірогідність сприйняття незначних відхилень. З іншого боку, диференціація комунікативно-прагматичних функцій висловлювань в рамках діалогічних розмовних текстів спричинює значну варіативність, на фоні котрої відхилення як такі можуть і не сприйматися.

Узагальнення отриманих експериментальних даних показало, що характер інтерференції, тобто, якість відхилень, їх співвідношення та дистрибуція відрізняється в двох текстових групах. Так, для текстів дидактичного стилю є типовим перевага одного якісного виду відхилення над іншим з усіх ознак. Цей стиль характеризується сповільненим темпом, збільшенням кількості наголосів та пауз, значною зламністю тонального контуру, завищенням тонального рівня фрази.

В текстах розмовного стилю спостерігається навпаки, варіативність якісних типів відхилень, про що свідчить зближення їх показників. Так, кількість фраз, ідентифікованих аудитором з ознаки тонального рівня як завищені (30%), наближена до числа фраз із заниженням тонального рівня (25%).

Аналіз рекурентності просодичних одиниць і структур показує, що мовлення білінгвів відзначено певними сталими відхиленнями, незалежно від типу тексту. Так, серед мелодійних інтерферентних ознак слід відзначити завищення максимального рівня тонального контуру в інтерферованих варіантах текстів як навчально-наукового, так і розмовного характеру в порівнянні з англійським еталоном. При цьому спостерігаються більш суттєві контрасти в текстах розмовного стилю. Цікаво зауважити той факт, що ненормативне використання білінгвами в різних фонетичних стилях просодичних одиниць і їх типів призводить до різних наслідків. Частотне використання високого тонального рівня в розмовному стилі не сприймається як відхилення, оскільки просодична норма англійської мови вказує на його перевагу саме в даному стилі.

До константних інтерферентних акцентно-ритмічних ознак просодії білінгвів слід віднести виділення надмірної кількості слів повними наголосами, що спричинює порушення правил англійської акцентуації, ритмічної організації фрази, та у більшості випадків (особливо у текстах дидактичного стилю) пов'язане з спотвореннями семантичного плану.

Щодо ознаки паузації, то роздрібненість членування на інтонаційні одиниці та ритмотакти, неадекватна паузація всередині багатосинтагмених фраз і між фразами внаслідок труднощів швидкого охоплення, правильного розуміння та інтерпретації тексту властива мовленню всіх білінгвів незалежно від первинної (рідної) мови. Посилення цієї тенденції спостерігалось у висловлюваннях дидактичного характеру.

Таким чином, просодичні структури англійського діалогічного та монологічного мовлення українців характеризуються значними константними відхиленнями на рівні всіх одиниць просодичного аналізу, систематичний опис яких потребує подальшого експериментального дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Weinreich U. Languages in Contact. Findings and Problems. — Hague, Paris: Moutons, 1970. — 250p.
2. Николаева Т. М. Фразовая интонация славянских языков. — М.: Наука, 1977. — 278 с.
3. Janges C. Contrastive Analysis. — Singapore: Longman, 1981. — 208 p.
4. Метлж А. А. Взаимодействие просодических систем в речи билингва. — Мн.: Вышэйшая школа, 1986. — 112с.
5. Гринчишина А. В. О степени й характере просодической интерференции в ситуативных разновидностях диалогической речи // Проблемы автоматического й экспериментально-фонетического анализа текстов. — Мн.: МГПИИЯ. — 1986. — С. — 24-29.
6. Багмут А. І., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Типологія інтонації мовлення. — К.: Вища школа, 1977. — 150с.
7. Борисюк І. В. Форми і функції українського спонтанного мовлення. — К.: Наук. думка, 1990. — 204 с.